

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»

Керований полілог як форма контролю на заняттях з іноземної мови

Допущено до захисту «__» _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студентка групи ПР-63
Білогур Анна Миколаївна

Науковий керівник:
Приходько Наталія Анатоліївна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 КОНТРОЛЬ ПРИ НАВЧАННІ УСНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	5
1.1 Цілі, функції та види контролю.....	5
1.2 Засоби та форми контролю комунікативної компетентності.....	8
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ КЕРОВАНОГО ПОЛІЛОГУ	13
2.1 Особливості керованого полілогу як різновиду комунікативного контролю	13
2.2 Опис методики керованого полілогу	16
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Основною метою навчання іноземних мов у школі на кожному етапі є формування у школярів здатності і готовності здійснювати іншомовне міжособистісне та міжкультурне спілкування з носіями мови. Іншими словами, учні повинні володіти комунікативною компетентністю для того, щоб бути здатними успішно застосовувати комунікативні вміння на практиці. Навчання іншомовного спілкування неповно реалізує свої навчальні, соціально-психологічні та виховні функції, якщо спілкування здійснюється переважно в індивідуально або в парах. В природних комунікативних ситуаціях, в процесі навчальної, трудової та громадської діяльності людина набагато частіше стикається з полілогічними формами спілкування, ніж з діалогічними, так як ми спілкуємося з членами своєї родини, сусідами, однокласниками, колегами, друзями, відвідувачами клубів по інтересам, з попутниками в транспорті та в інших ситуаціях. Полілог у своїх працях досліджували такі українські науковці, як Б. Ходос, С. Абрамович, Ф. Бацевич, Н. Бутенко, А. Загнітко, І. Домрачева та інші. Серед іноземних науковців дослідженням полілогічного спілкування та його впливу на комунікативну компетентність займалися Р. Кеннеді, М. Вокер, М. Воллес та інші.

Навчання іноземної мови здійснюється в рамках комунікативно-діяльнісного підходу, відмінною рисою якого є прагнення наблизити процес навчання до процесу реальної комунікації. Саме за допомогою полілогу можна моделювати ситуацію іншомовного спілкування, а також його доцільно застосовувати для розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності.

У методиці навчання іноземних мов проблема об'єктивного визначення рівня засвоєння іноземної мови та сформованості іншомовної комунікативної компетентності, якості навчання та якості освітньої діяльності є однією з центральних. При цьому особливої актуальності набуває проблема вибору адекватної форми контролю сформованості іншомовної комунікативної

компетентності, в зв'язку з чим актуальною є задача переосмислення і розвитку основ організації системи контролю та оцінювання освітніх результатів.

В цій роботі керований полілог розглядається як різновид комунікативного контролю, що потребуватиме дослідження цілей, принципів та засобів контролю в цілому.

Актуальність роботи, як вже було зазначено, зумовлена проблемою вибору адекватної форми контролю комунікативної компетентності, а також необхідністю використання полілогічного спілкування для оволодіння комунікативною компетентністю в процесі вивчення іноземної мови у загальноосвітній школі.

Мета роботи полягає у тому, щоб дослідити особливості групового спілкування, розглянути полілог як форму комунікативного контролю, а також розглянути систему методів та прийомів проведення контролю за допомогою методики керованого полілогу.

Для досягнення мети необхідно було вирішити такі **завдання**:

- дослідити функції та види педагогічного контролю;
- проаналізувати цілі, функції та види контролю;
- дати визначення поняттю комунікативний контроль, дослідити його засоби й форми та його значення для розвитку комунікативної компетентності;
- дослідити керований полілог та методику його проведення, як форму контролю.

Об'єктом дослідження є керований полілог як форма контролю комунікативної компетентності.

Предметом дослідження є процес і прийоми навчання полілогу як контролю комунікативної компетентності на заняттях з англійської мови.

Практичне значення: матеріали дослідження можуть бути використані на заняттях з іноземних мов в школах, ліцеях та інших навчальних закладах, а також під час занять з методики викладання іноземних мов.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 28 сторінок. Список використаних джерел включає 27 позицій.

РОЗДІЛ 1 КОНТРОЛЬ ПРИ НАВЧАННІ УСНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1 Цілі, функції та види контролю

Контроль і оцінювання освітніх результатів є важливою та невід'ємною частиною освітнього процесу. Контроль необхідний в навчальному процесі, щоб мати точне уявлення про те, наскільки учні успішно виконували програму, як вони засвоїли мовлений матеріал, як оволоділи вміннями усного мовлення, читання та письма. Контроль знань, умінь і навичок має велике значення не тільки для вчителя, а й для учнів, так як допомагає реально усвідомити те, яких успіхів вони досягли у вивченні іноземної мови, в чому недоліки та над чим необхідно працювати [10, с. 154]. Під контролем (від фр. *Contrôle* – перевірка, спостереження) розуміють: 1) частина уроку, під час якої викладач оцінює, як учень або група учнів засвоює зміст предмета у всіх або окремих його аспектах; 2) процес визначення рівня знань, навичок, умінь учня в результаті виконання ним усних і письмових завдань і формулювання на цій основі оцінки за пройдений розділ програми, курсу [15, с. 337].

Контроль і оцінювання проводяться не просто для фіксації досягнутих освітніх результатів, але для формування системи, що дозволяє раціонально організувати взаємодію викладачів і учнів для виконання поставлених цілей і завдань. Правильно організований контроль і оцінювання забезпечують реалізацію сукупності педагогічних функцій, до яких, на думку вітчизняних і закордонних вчених, відносяться:

- оціночна функція;
- навчальна функція (повторення і закріплення набутих знань, через їх уточнення, доповнення або/та переосмислення);
- управлінська функція (керування оволодінням мови);
- розвиваюча функція (загострення уваги, пам'яті, мислення, уяви, вміння зіставляти і систематизувати наявні знання);

- виховна функція (контроль виховує почуття відповідальності за свою роботу, стимулює добросовісне ставлення до неї);
- методична функція [5, с. 177; 10, с. 156; 11, с. 250].

В цілому функції контролю полягають у встановленні рівня засвоєння знань на всіх етапах навчання, в оцінюванні ефективності педагогічного процесу. Оскільки при контролі й оцінюванні найважливіша роль відводиться навчальній функції, то контроль і оцінювання як частини освітнього процесу повинні бути організовані та реалізовані з урахуванням і загальних принципів навчання, і принципів, що відображають лише специфіку контролю [15, с. 339]. Під принципом будемо розуміти основну вимогу до організації і здійснення діяльності. При навчанні іноземної мови використовується наступна сукупність принципів навчання:

- дидактичні принципи (науковості, виховного навчання, свідомості, активності, наочності, систематичності та послідовності, гарного засвоєння, доступності, індивідуалізації навчання);
- методичні принципи (комунікативності, функціональності, синтаксичної основи навчання, ситуативно-тематичної представленості навчального матеріалу, комплексності та диференційованості, концентризму, обліку рідної мови, усного випередження);
- лінгвістичні принципи (системності, розмежування явищ на рівні мови й мовлення, мінімізації);
- психологічні принципи (мотивації, поетапності у формуванні мовленнєвих навичок, обліку індивідуально-психологічних особливостей учнів, обліку адаптаційних процесів) [10, с. 110–114; 11, с. 66–75; 23, с. 31].

До основних вимог до контролю та оцінювання відносять об'єктивність, систематичність, прозорість та економічність [13, с. 216].

Об'єктивність оцінювання характеризується відсутністю відхилень значення виставленої оцінки від реального рівня підготовленості учня (його

знань, умінь, навичок, компетенцій). Об'єктивність оцінювання виключає (мінімізує) вчительський суб'єктивізм, спрямований на забезпечення неупередженості [10, с. 158; 11, с. 153].

Принцип систематичності представлений і як дидактичний принцип навчання, і як принцип контролю. Як принцип контролю він полягає у встановленні раціональної періодичності поточного контролю, який забезпечує повноту інформації про хід вивчення іноземної мови, а також у визначенні основних реперних точок оцінювання: попереднього, поточного, проміжного, підсумкового контролю [11, с. 153].

Прозорість (відкритість) полягає в наданні інформації зацікавленим сторонам (викладачам, учням) про цілі, критерії, дескриптори, порядок і правила проведення процедури оцінювання, прикладах контрольних завдань.

Економічність полягає в мінімізації часових ресурсів на проведення контролю та оцінювання навчальних результатів учнів. Разом з тим принцип не виключає трудомісткого підготовчого етапу для проведення контролю та оцінювання [11, с. 154].

За видами контроль в першу чергу поділяється на попередній, поточний, тематичний (проміжний) та підсумковий [10, с. 157], а також на усний та письмовий. До письмових робіт відносять тести, контрольні роботи, есе, реферати. Найбільш перспективним напрямком в методичній літературі визнається тестування, що дозволяє систематизувати знання учнів, виявити їх потенційні можливості та визначити причини труднощів. Незаперечною перевагою тестування визнається зменшення як емоційної напруги учнів, так і часу для перевірки результатів. У зарубіжній методиці тестом називається будь-яка форма формального оцінювання в будь-якій сфері мови, яка здійснюється за умов, що забезпечують оцінювання особистісних досягнень в будь-якій даній області [22, с. 272]. У вітчизняній методиці тест може трактуватися як комплекс завдань і як контрольне завдання або випробування [8, с. 19], що пропонуються учням з метою визначення рівня сформованості мовних та мовленнєвих навичок. Обов'язковими характеристиками тесту є стандартизованість, відповідність

певним вимогам і можливість кількісного обліку відповідей учня. Основною одиницею тесту виділяють тестове завдання – мінімальну одиницю тесту, яка передбачає певну вербальну чи невербальну реакцію учня [8, с. 20].

Оскільки письмовий контроль не складає цінності в рамках даної роботи, докладніше розглянемо особливості організації усного тестування іншомовної комунікативної компетентності.

1.2 Засоби та форми контролю комунікативної компетентності

Проблеми визначення та оцінки якості навчання, ступеня сформованості іншомовної комунікативної компетентності, рівня володіння видами мовленнєвої діяльності є одними з центральних у методиці викладання іноземних мов.

Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти в якості складових комунікативної компетентності стали розглядатися наступні види компетенцій: лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, соціокультурна, соціальна та стратегічна. Комунікативна мовленнєва компетентність (Communicative language competence) включає лінгвістичний компонент (linguistic component – lexical, phonological, syntactical knowledge and skills); соціолінгвістичний компонент (sociolinguistic component); прагматичний компонент (pragmatic component – knowledge, existential competence and skills and know-how relating to the linguistic system and its sociolinguistic variation) [6, с. 162–175; 22, с. 162–174].

За формою організації контроль комунікативної компетентності може бути індивідуальним або фронтальним [10, с. 167; 11, с. 252]. Індивідуальний контроль свідчить про навички кожного учня окремо, тому вважається найбільш об'єктивним. Фронтальний контроль дає можливість одночасно охопити велику кількість учнів, тим самим скоротити час. Проте, фронтальний контроль майже унеможливує об'єктивну оцінку кожного учня [13, с. 277], адже вчитель не має

змоги сфокусувати увагу на кожному окремо, тому цю форму частіше за все застосовують під час поточного контролю.

Формування комунікативної компетентності здійснюється на заняттях з іноземної мови протягом всього процесу навчання, в той час як контроль традиційно здійснюється в спеціально відведений час. Необхідна чітка організація процесу контролю для того, щоб в максимально короткий час оцінити найбільшу кількість учнів з дотриманням норм якості та об'єктивності результатів.

Перш за все, при організації та плануванні контрольних заходів для тестування рівня сформованості комунікативної компетентності необхідно дотримуватися наступних положень: процес визначення рівня сформованості іншомовних мовленнєвих умінь відбувається при здійсненні іншомовної мовленнєвої діяльності в ході виконання учнями завдань; перевірка вмій говоріння здійснюється шляхом реалізації цього виду мовленнєвої діяльності в штучно створених умовах, максимально наближених до ситуацій реального спілкування; об'єктом тестового контролю виступають мовленнєві вміння; тестування рівня сформованості комунікативної компетентності має бути орієнтоване на особистість учнів як користувачів англійської мови [8, с. 43].

На сьогоднішній день найбільшого поширення набули два типи усних комунікативних тестів – у вигляді рольової гри та інтерв'ю [3, с. 44]. Основні відмінності усних комунікативних тестів у формі інтерв'ю та рольової гри від інших засобів перевірки експресивного усного мовлення полягають в наступному:

- відсутність підказки, роз'яснення;
- сувора регламентація часу;
- оцінювання з завчасно створеним рейтинговим шкалами;
- реалізація принципу комунікативного партнерства [18, с. 114].

Найважливішою умовою рольових ігор є те, що студенти повинні ввійти в роль наскільки це можливо. Р. Ампагуан та А. Сан-Хосе досліджували рольову гру як підхід до розвитку комунікативної компетентності студентів. Їх

дослідження [21] показали, що рольова гра є ефективним підходом не тільки для перевірки навичок іншомовної комунікативної компетентності, але й для розвитку комунікативної компетентності та культурних аспектів. Вони зазначили, що ці заняття дають учням можливість проявити себе, зміцнити впевненість у собі та поліпшити свої навички спілкування.

Не можна виключати й інші способи перевірки рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності, проте ефективність їх використання потребує додаткового дослідження.

Комунікативний тест-інтерв'ю призначений для визначення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності в усному мовленні. Він проводиться за чітко прописаним сценарієм, в якому пропонуються стимули для відгуку з боку учня, які використовує екзаменатор-інтерв'юер. Вербальна або невербальна реакції учня дозволяє оцінити рівень сформованості вміння спілкуватися іноземною мовою в усній формі, вступати в мовленнєву взаємодію зі співрозмовником. Сценарій включає як вербальні, так і невербальні елементи (питання, схеми, фотографії, картинки та ін.) [9, с. 7]. Подібні тести пропонують вирішити ту чи іншу комунікативну задачу, яка вимагає від нього передати або отримати інформацію. Найважливіша перевага такого усного тесту перед іншими способами контролю сформованості іншомовної комунікативної компетентності в говорінні полягає в можливості отримати більш об'єктивне вимірювання, що досягається ретельно розробленою процедурою, що забезпечує валідність і надійність застосовуваного екзаменатором інструментарію. У рейтингових шкалах для оцінки вміння говорити іноземною мовою представлені такі критерії, як словниковий запас, точність, швидкість, зв'язність тощо [14, с. 169; 12, с. 73].

Існує шестирівнева шкала, розроблена на замовлення Ради Європи, яка використовується для міжнародних іспитів для оцінки рівня володіння іноземною мовою. Основна мета цієї класифікації – надати методичні рекомендації тим, хто вивчає іноземні мови, як європейські, так, в перспективі, і світові. Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [6],

існує класична трирівнева система (А – елементарне володіння мовою, В – самостійне володіння, С – вільне володіння), яка поділяється на шість підрівнів, де В2 – пороговий просунутий рівень, С1 – рівень професійного володіння, а С2 – рівень глобального володіння. Рівневий підхід до контролю сформованості іншомовної комунікативної компетентності дає можливість не тільки визначити досягнутий рівень володіння іноземною мовою, а й виявити відповідність вітчизняних програм міжнародним стандартам.

Дамо більш детальну характеристику кожному з рівнів.

А1 або рівень відкриття – можливість зрозуміти та вживати в мовленні знайомі, прості фрази та вирази. Вміння відрекомендуватися та відрекомендувати інших, задавати прості питання (How are you?, Where do you live? та подібні). Мовець має можливість брати участь у примітивній розмові, якщо співбесідник говорить повільно, чітко промовляючи кожне слово, та готовий допомогти [6, с. 64]. Словниковий запас цього рівня складає менше 1500 слів [25, с. 198].

А2 або рівень «виживання» передбачає словниковий запас в 1500–2500 слів [25, с. 198]. Оволодівши цим рівнем, користувач мови може зрозуміти окремі думки та поширені вирази, пов'язані з основними сферами життя (наприклад, основні відомості про особистість, покупки, роботу та ін.). Мовець може брати участь в доволі простому обміні інформацією, наприклад, більш детально, ніж при попередньому рівні, розповісти про себе, членів сім'ї, в цілому описати повсякденне життя, а також вживати прості щоденні форми ввічливості [6, с. 64].

В1 представляє собою рубіжний рівень, мовець на цьому етапі повинен мати словниковий запас в 2750–3250 слів [25, с. 198]. Рівень передбачає можливість зрозуміти основні ідеї чіткої інформації різної тематики, яка донесена літературною мовою (мовленнєві ситуації, які виникають під час навчання, на дозвіллі і т.д.). Уміння спілкуватися в більшості типових ситуацій, які виникають під час перебування в країні-носії мови. Можливість скласти чітке повідомлення на відомі або особливо цікаві теми. Уміння описати враження,

обставини, явища, надії, прагнення, висловити і вмотивувати свою думку і плани на майбутнє [6, с. 65–66].

Рівень незалежного користувача B2 передбачає словниковий запас в 3250–3750 слів [25, с. 198]. На цьому рівні мовець повинен володіти такими навичками, як розуміння загального змісту складних текстів на абстрактні і конкретні теми, в тому числі вузькоспеціальні тексти. Мати можливість говорити досить швидко і спонтанно, щоб постійно спілкуватися з носіями мови без особливих труднощів для будь-якої зі сторін. Вміти робити чіткі, докладні повідомлення на різні теми і викладати свій погляд на основну проблему, показувати переваги і недоліки різних думок [6, с. 66–67].

Рівень C1 дістав назву «Ефективна оперативна компетенція» та передбачає словниковий запас 3750–4500 слів [25, с. 198]. Оволодівши цим рівнем, мовець має розуміти об'ємні важкі тексти різної тематики, розпізнавати підтекст, володіти високою спонтанністю та швидкістю мовлення. Рівень також передбачає гнучке та ефективне використання мови для спілкування в науковій та професійній діяльності, розуміння певної термінології. Мовець повинен уміти компонувати точне, детальне, добре побудоване повідомлення на складні теми, демонструючи володіння моделями організації тексту, засобами зв'язку та об'єднанням його елементів [6, с. 68].

C2 – рівень глобального володіння мовою передбачає словниковий запас більше, ніж 4500 слів [25, с. 198]. Не слід плутати з рівнем носія мови. Володіння мови на цьому етапі передбачає розуміння майже будь-якого усного або письмового повідомлення. Володіння навичками спонтанного усного мовлення з високим темпом і високим ступенем точності, з підкресленням відтінків значень навіть в найскладніших випадках [6, с. 68–69].

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що тест-інтерв'ю та рольова гра є одними з найефективніших засобів комунікативного контролю, а оцінювання рівня сформованості комунікативної компетентності в свою чергу відбувається згідно з загальноєвропейською рівневою шкалою.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ КЕРОВАНОГО ПОЛІЛОГУ

2.1 Особливості керованого полілогу як різновиду комунікативного контролю

У лінгвістиці прийнято розглядати монолог і діалог як основні форми мовленнєвої взаємодії. Найбільш дослідженою є проблема діалогічного мовлення. Вивчення ж полілогічного мовлення тільки розвивається. Виникає питання, чи можна виділити полілог в якості окремої форми мовлення?

Полілог (*грец. polis – численний і logos – слово, вчення*) – розмова між кількома (трьома і більше) особами [2, с. 72]. Від інших комунікативних форм (монолог, діалог) полілог відрізняється більшою мовною варіативністю висловлювань, (тобто вміннями і навичками парафразу), а також швидкістю реакції на рівні реактивно-ініціативної репліки (тобто «перехоплення ініціативи») [7, с. 16]. Різниця між діалогом і полілогом полягає в характері обміну висловлюваннями. У діалозі партнер повинен реагувати на репліки ментально. Сприйняття чужої мови відбувається одночасно з формуванням наступної репліки. Перебіг полілогу залежить від активності всіх учасників, при цьому в полілоговому спілкуванні кожен зі співрозмовників має можливість деякий час «не брати участь» у розмові, займаючи позицію пасивного слухача, а потім, в певний момент часу включитися в нього з продуманим виступом. Однак, у ході такого мовленнєвого спілкування, кожному зі співрозмовників доводиться іноді миттєво реагувати на наступні репліки декількох учасників мовленнєвого акту, коли, наприклад, два партнери виступають у функції одного мовця стосовно третього, загального адресата. В такому випадку взаємозалежність співрозмовників набуває діаметрально протилежний характер [2, с. 82]. Учасник мовленнєвого акту стає більш залежним від своїх співрозмовників, ніж в діалогічному мовленні. Іншими словами, ступінь залежності співрозмовників може змінюватися від відносної самостійності до повної залежності. Більш того, полілогічна взаємодія дозволяє довше обмірковувати наступне висловлювання.

Також полілог відрізняється складним взаємозв'язком реплік. Крім вищенаведених відмінностей між діалогом і полілогом, існують також відмінності інтонаційного характеру. Наприклад, тривалість пауз між смисловими блоками та частотний інтервал. Під час групового спілкування тривалість пауз-перерв коротша. Таким чином, можна розглядати діалог і полілог як дві окремі форми мовленнєвої взаємодії, які мають подібні риси.

Полілог є колективним продуктом спілкування, що володіє такими ознаками та особливостями, як:

- пов'язаність або залежність від ситуації, в межах якої відбувається комунікація;
- високий рівень спонтанності (або комунікативна непередготовленість);
- велика амплітуда коливань смислового і формального зв'язків реплік;
- сукупність активних взаємодій між учасниками;
- наявність спірного питання, положення, коли думки учасників мовленнєвої взаємодії не є остаточно прийнятими;
- розподіл функціональних місць між членами групи, що визначають позицію і відношення кожного члена групи до теми та до партнерів;
- атематичність – постійна зміна тем;
- відносно однакова участь в комунікації всіх учасників [2, с. 72; 4, с. 198].

Особливості групового спілкування, обумовлені тим, що в зв'язку з великою кількістю співрозмовників спостерігається більша різноманітність стилів, манер розмови, способу вираження емоційних та інших реакцій, що робить доцільним використання полілогу в якості комунікативного контролю.

До числа рис полілогу відносять комунікативні дії приєднання, відмежування, узагальнення стосовно сказаного іншими учасниками полілогу, а також такі організаційні форми, як самоорганізація, співорганізація та лідерство [20, с. 56].

Участь у полілоговому спілкуванні вимагає здатності правильно вміти відкривати полілог, передавати слово, виражати згоду, незгоду, вміти заперечувати, встановлювати логічні зв'язки між репліками, аналізувати

реалізацію цілей полілогу і його успішність або ж навпаки, неуспішність і т.д. Крім вміння організувати себе та інших учасників, полілог передбачає розвиток таких навичок, як визначення теми та змісту бесіди, узагальнення та надання оцінки, сказаному іншими.

Полілогічне спілкування має наступні форми: дискусія, суперечка, диспут, дебати, тематична бесіда, бесіда за «круглим столом» [2, с. 27]. В свою чергу вони поділяються на дискусійні та недискусійні (малодискусійні).

Дамо коротку характеристику формам полілогічного спілкування.

Мета недискусійних форм полілогічного спілкування – проінформувати співрозмовника, висловити оцінку якої-небудь події, факту, збагатити свої знання, досвід. Предмет спілкування – факт, подія, які не є суперечливими. Об'єктом впливу в процесі спілкування є знання людей, їх установки, зміст висловлювань співрозмовників. Тип комунікативної установки – установка на співпрацю, кооперацію [1, с. 146].

Мета дискусійних форм полілогічного спілкування – шляхом спільного обговорення знайти правильний спосіб розв'язання проблеми, зняти протиріччя. Предметом спілкування є протиріччя, яке може бути викликане проблемною ситуацією. Об'єктом впливу в процесі спілкування є думки, аргументи, логічні прийоми, які використовують співрозмовники для обґрунтування, докази своєї точки зору або спростування поглядів, суджень опонентів [1, с. 147].

Перераховані вище критерії дозволяють нам віднести бесіду до недискусійних (малодискусійних) форм полілогового спілкування, а суперечку, дискусію, диспут, дебати відповідно до дискусійних.

Попередньому плануванню краще піддаються види полілогу, які в більшій мірі пов'язані зі створенням загального фонду інформації, ніж з її обговоренням, вибором, прийняттям рішення. У випадках, коли заздалегідь не можна визначити хід мовленнєвої поведінки учнів, на допомогу приходить прийняття соціальних ролей, що володіють загальновідомими психологічними стереотипами поведінки (вираз цікавості, недовіри, скептицизму, захопленого прийняття повідомлень або наполегливого неприйняття, педантизму) [27, с. 163].

В умовах групового обговорення того чи іншого питання, кожен учень має змогу висловити особисту думку, погодитися з однокласниками або навпаки, зробити певні висновки. В ході бесіди вони здатні виправляти граматичні помилки один одного або, наприклад, ставити уточнюючі запитання, навіть якщо не отримали такого завдання від викладача. Слід зазначити, що за допомогою полілогічного спілкування є можливість не тільки перевірити рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, але й рівень вміння сприймати іноземну мову на слух. Таким чином можна зробити висновок що полілог можливо розглядати як форму контролю оскільки він має характеристику окремої форми мовлення.

2.2 Опис методики керованого полілогу

Існуючі вітчизняні навчальні та навчально-методичні посібники з розвитку вмінь та контролю усного іншомовного мовлення орієнтовані, як правило, на монологічне та діалогічне мовлення. Тоді як полілогічному мовленню відводиться лише незначна роль, оскільки у науковій літературі детально не розглядаються відмінні характеристики полілогу (в порівнянні з діалогом і монологом); не описуються форми полілогічного мовлення та їх композиційно-структурні особливості; не звертається увага на соціокультурні особливості полілогічного мовлення в україномовному та англomовному середовищі спілкування; не формуються і не розвиваються соціокультурні вміння учасника міжкультурних форм іншомовного полілогічного мовлення.

На сьогоднішній день в українській освітній системі не вистачає умов для впровадження керованого полілогу як форми тематичного або підсумкового контролю, але, на нашу думку, ця форма дуже доречна для проведення поточного контролю.

Тож, перш ніж вводити полілог як форму комунікативного контролю в навчальний процес, потрібно навчити вміння групового спілкування. Розглянемо

деякі труднощі, з якими можуть зіткнутися учні при оволодінні навичками полілогічного спілкування:

- відсутність соціальних навичок в учнів (у цьому випадку вчитель повинен допомогти учням сформувати ці навички);
- учні також можуть не володіти навичками аудіювання іноземною мовою;
- реакція партнерів по спілкуванню може бути непередбачуваною і розмова може перейти в інше, несподіване русло;
- реакції може не бути взагалі, і учасники бесіди не зможуть продовжити полілог.

Белла Ходос визначає наступні етапи введення керованого полілогу [20, с. 58].

Першим етапом є інтродукція в ситуацію. Вчитель повинен надати опори, не просто поставити тему для обговорення, а запропонувати опис ролей для кожного мовця. Також, учасникам бесіди можна надати вступні фрази, частини реплік або окремі слова, які повинні бути вжиті в полілоговому мовленні. При використанні вже готових вправ та прикладів полілогу, вчитель повинен зачитати їх учням та перекласти, щоб вони повністю зрозуміли сенс. Далі, наприклад, розмістити ключові фрази на дошці або роздати окремо на папірцях, не вказуючи порядок реплік. Таким чином учні мають можливість інтуїтивно визначити, коли використовувати ту чи іншу фразу.

Другий етап – так зване дешифрування або розшифрування полілогу. Робота на цьому етапі полягає в повторенні невідомих фраз і слів та їх перекладу вслід за вчителем (декілька разів). “Look at me! Listen to me! Repeat after me!” Доречно буде зазначити, що цей етап більше підходить для початкової ланки, в той час як старшим класам достатньо буде декілька разів самостійно прочитати нові слова та їх переклад.

Третій етап введення групового спілкування в навчальний процес або так званий активний етап. Суть цього етапу полягає в тому, щоб учні мали можливість довільно запам'ятати підготовлений матеріал. Вчитель роздає їм

роздрукований полілог, вони читають його подумки англійською в той момент, коли вчитель читає його українською, роблячи невеликі паузи між репліками.

Приклад полілогу для заняття з англійської мови наведений в додатку А.

Тобто, на початковому етапі введення полілогу, учні знайомляться з новими словами, мовленнєвими моделями, кліше, а також з соціокультурними особливостями мовленнєвої поведінки в певній мовленнєвій ситуації. Спочатку вони можуть відповідати по черзі, далі вже хаотично. Учні мають можливість швидко навчитися моментально реагувати на репліки та ставити питання співрозмовникам, використовуючи раніше вивчені слова та фрази.

При використанні цієї методики, як форми контролю, опорні слова та вирази-підказки прибираються з поля зору. В такому разі полілог служить як перевірка, наприклад, вміння використовувати раніше запропонованих опорних фраз. Вчитель стежить за ходом полілогу, звертаючи увагу на правильність фонетичного оформлення мовлення, правильність вживання граматичних структур. У разі відхилення від теми, вчитель може направити групове спілкування у правильне русло, задаючи уточнюючі питання або надаючи певне доповнення інформації.

Найбільш перспективним методом, визнаним зарубіжними дослідниками, є дебати. Це інтелектуальна гра, в якій дві команди (які стверджують та заперечують, інакше – парламент та опозиція), обговорюючи задану тему, сформульовану у вигляді твердження, висувають свої аргументи і контраргументи з приводу запропонованої тези, щоб переконати арбітрів у своїй правоті та досвіді риторики [17, с. 60; 24, с. 225].

Приклад організації дебатів:

1. Виберіть тему. Тема дебатів впливає з того, яку лексичну тему вивчає клас.
2. Визначте позицію. Як вже було сказано раніше, кожні дебати мають дві сторони, «за» та «проти». Вчитель може обрати, як об'єднати клас, або учні можуть обрати сторону на власний розсуд.

3. Початок дослідження. Вчитель дозволяє учням проводити дослідження з використанням літератури або ж мобільних девайсів. Збір фактів повинен відповідати обраній учнем стороні.

4. Виберіть модератора (арбітра). Модератор керує дебатами і може бути як викладачем, так і учнем. Модератор офіційно оголошує початок дебатів, слідкує за часом та чергуванням відповідей груп «за» та «проти».

5. Забезпечте рівну участь. Учні не повинні перебивати один одного та говорити, поки інші учасники не мали можливості висловити свою думку.

Етапи дебатів подані у додатку Б.

М. М. Філоненко вважає, що взаємодія в класі під час дебатів «підкріплена цінностями співпраці та побудови індивідуальних і колективних знань між вчителем та учнями, учнем та учнями в культурі навчальної бесіди» [19, с. 173]. М. Волкер та його колега впевнені, що процес висловлення думки, різних поглядів «за» та «проти» у структурі дебатів заохочує взаємодію між однолітками [26, с. 33]. З цього виходить, що співпраця під час дебатів невід'ємно пов'язана з груповим спілкуванням у класі.

На думку Белли Ходос, найбільш продуктивною формою полілогічного спілкування є навчальна групова дискусія, під час якої учні мають можливість проаналізувати певну інформацію та спільно визначити єдине рішення проблеми [20, с. 57]. В свою чергу ми хочемо запропонувати розглянути дискусію як одну зі складових інноваційного методу кейсів (case study).

Метод кейсів або метод конкретних ситуацій – це метод аналізу ситуаційної проблеми, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій. Безпосередньою метою кейс-методу є спільне обговорення (тобто, знову ж, групове спілкування) та аналіз кейса (тобто події, що відбулася в тій чи іншій сфері діяльності) класом, розробка практичного вирішення з подальшою оцінкою запропонованих алгоритмів і вибір кращого рішення в контексті поставленої проблеми [17, с. 363; 27, с. 160].

Кейси – це події, що відбулися в реальності в тій чи іншій сфері діяльності та описані авторами з метою залучити до дискусії в навчальному середовищі. В

якості кейсу можуть бути використані як статті з газет, журналів або безпосередньо текст з підручника, так і аудіо-, відеоматеріали [16, с. 38].

В ході дослідження кейсу відбувається оволодіння новою лексикою, ідіомами, новими синтаксичними структурами, що зустрічаються в тексті. Крім того, необхідність виступу перед членами групи з обґрунтуванням своєї думки англійською мовою змушує учнів готувати і логічно вибудовувати свої висловлювання. Вчитель виступає в ролі ведучого, що направляє дискусію (тобто, керує полілогом), генерує питання і фіксує відповіді. Також він виступає зі вступним і заключним словом [16, с. 39].

Кейс-метод зазвичай використовують в університетах, особливо популярним він є в сфері бізнес освіти, але його можна легко адаптувати для викладання іноземної мови в школі з метою сформувати та/або розвинути навички іншомовної комунікативної компетентності учнів. В нашому випадку, для проведення поточного контролю за допомогою однієї з форм полілогу – дискусії.

Щоб перевірити рівень засвоєння теми, вчитель може надати кейс, дотичний до теми заняття. Наприклад, якщо клас зупинився на темі “Environmental problems”, запропонувати їм розглянути тематичний кейс про шкоду сміттевого забруднення або важливість переробки пластику (і т.д.). Учні в дискусійній формі повинні будуть обговорити проблему та запропонувати різні шляхи її вирішення. Вчитель, в свою чергу, має оцінити використання активного вокабуляру та вміння граматично та структурно правильно скласти речення.

Таким чином, поточний контроль можна ефективно проводити за допомогою методу керованого полілогу та методу кейсів. Конкретні завдання та вправи мають бути підібрані безпосередньо вчителем з огляду на вік, середній рівень знань в класі та середній рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності учнів.

ВИСНОВКИ

Контролю в сучасній освіті відводиться велика роль, адже проблема адекватного та об'єктивного оцінювання залишається актуальною, незважаючи на великий прогрес в останні роки. З впровадженням комунікативно-діяльнісного підходу, вчителі та викладачі іноземних мов намагаються наблизити комунікативний процес найближче до реальної ситуації спілкування, що вимагає застосування інноваційних методів навчання, а отже й оцінювання. Контроль та оцінювання проводяться не просто для фіксації досягнутих освітніх результатів, але й для формування системи, що дозволяє раціонально організувати взаємодію вчителів і учнів для виконання поставлених цілей і завдань. Правильно організований контроль і оцінювання забезпечують реалізацію сукупності педагогічних функцій. В цілому функції контролю полягають у встановленні рівня засвоєння знань на всіх етапах навчання, в оцінюванні ефективності педагогічного процесу.

Можливості групового спілкування в процесі навчання іноземної мови потребують додаткового дослідження. Мало дослідників осмислюють полілог як один з основних принципів комунікативної освіти. Таким чином, метод керованого полілогу можна назвати в деякій мірі інноваційним в рамках сучасної вітчизняної освіти. Більш того, крім перевірки засвоєного матеріалу, метод полілогу надає учням можливість покращити навички говоріння та аудіювання, розвинути уважність, що важливо в процесі формування і розвитку комунікативної компетентності.

Полілогічне мовлення має багато спільного з діалогічним, проте, не зважаючи на це воно може розглядатися як окрема форма усного спілкування, тому що володіє відмінними від діалогічного мовлення рисами, наприклад, присутність кількох (більше двох) учасників комунікації; в полілогічному спілкуванні швидкість прийняття рішення набагато вище та відіграє значну роль.

На нашу думку, керований полілог як форма контролю найбільш доцільна для поточного оцінювання сформованості іншомовної компетентності,

наприклад, наприкінці вивчення лексичної теми, для підбиття підсумків цієї теми. Проте, до впровадження цієї методики для перевірки рівня оволодіння учнями мовленнєвим матеріалом, необхідно попрацювати над тим, щоб навчити їх основних принципів групового спілкування.

Навчання полілогу, в свою чергу, передбачає певну підготовку з боку вчителя і учнів. Перш ніж навчати полілогічного спілкування, вчитель повинен бути впевнений, що учні мають ряд базових мовленнєвих умінь, таких як уміння ставити питання різних типів та вміти відповідати на них, вживати мовленнєві моделі у висловлюванні, вміти висловити згоду/незгоду і т.д.

Полілог має декілька форм, таких як дискусія, суперечка, диспут, дебати, тематична бесіда, бесіда за «круглим столом». Кожна з цих форм може бути використана на занятті англійської мови для формування, розвитку або контролю комунікативної компетентності, залежно від віку, певних психологічних факторів та, мабуть, особистих вподобань учнів.

Ми вважаємо, що метод кейсів та дискусія як його складова, та одночасно з цим – форма полілога, мають найбільший потенціал серед інших форм, перерахованих нами вище. За допомогою цього методу, вчитель має можливість не тільки перевірити та оцінити знання з теми, над якою працює клас, але й зацікавити учнів, а що більш важливо – понизити стресову напругу в класі, яка зазвичай виникає під час стандартних форм контролю, таких як тест, або спілкування в організаційній формі вчитель-учень.

Я, Білогур Анна Миколаївна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота *«Керований полілог як форма контролю на заняттях з іноземної мови»* виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 472 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 324 с.
3. Близнюк О. І. Ігри у навчанні іноземних мов : Посібник для вчителів. / О. І. Близнюк, Л. С. Панова. – К. : Освіта, 1997. – 64 с.
4. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.
5. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посібник. / О. І. Вишневський. – К. : Знання, 2011. – 206 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Загнітко А. П. Основи мовленнєвої діяльності : навч. посібник / А. П. Загнітко, І. Р. Домрачева – Донецьк: Український культурологічний центр – 2001. – 56 с.
8. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовних навичок і вмінь : Навчальний посібник. / О. Г. Квасова – К. : Ленвіт, 2009. – 119 с.
9. Котовська, А. Основні тенденції сучасної методики викладання іноземних мов / А. Котовська // English – 2011. – №17. – С. 4–7.
10. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : навч. посібник / С. В. Гапонова, Н. К. Скляренко та ін. – К. : Ленвіт, 2013. – 591 с.
11. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
12. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій : [навч. метод. посібник] / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. [за ред. С. Ю. Ніколаєвої] – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с.

13. Ніколаєва, С. Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
14. Основи формування іншомовної комунікативної компетенції у середній загальноосвітній школі / П. О. Беха та ін. – К. : ТОВ «Вольф», 2009. – 292 с.
15. Пальчевський С. С. Педагогіка / С. С. Пальчевський. – К. : Каравела, 2007. – 576 с.
16. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко [за ред. О. І. Пометун]. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
17. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: Колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майер, О. М. Устименко, В. В. Черниш та ін.; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої]. – К. : Ленвіт, 2015. – 444 с.
18. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : [навч. посібник]. / О. Б. Тарнопольський. – К. : ІНКОС, 2006. – 248 с.
19. Філоненко М. М. Майстерність педагогічного спілкування / М. М. Філоненко // Психологія спілкування : підручник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – С. 151–181
20. Ходос Б. Полілог на уроках англійської мови як засіб реалізації комунікативного підходу до навчання [Електронний ресурс] / Белла Ходос // Рідна школа. – 2010. – № 4–5. – С. 55–58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_4-5_22. (13.05.2020).
21. Ampatuan R. A. Role Play As An Approach In Developing Students Communicative Competence / R. A. Ampatuan, A. E. S. Jose // International Journal for Innovation Education and Research. Vol. 4, No. 1. – Philippines : University of Mindanao, 2016. – P. 18–24.

22. Common European Framework of Reference for Languages Learning, teaching, assessment [Electronic resource]. – Cambridge Univ.Press, 2003. – 273 p. – Access mode : <https://rm.coe.int/16802fc1bf>. – (28.04.2020)
23. Hadfield J. Introduction to teaching English / J. Hadfield, Ch. Hadfield. – Oxford Univ. Press, 2008. – 176 p.
24. Kennedy R. The power of in-class debates / R. Kennedy // Active Learning in Higher Education. Vol. 10, No. 3. – Thousand Oaks : SAGE Publications, 2009. – P. 225–236.
25. Milton J., Vocabulary size and the Common European Framework of reference for languages. / J. Milton, T. Alexiou // Vocabulary studies in first and second language acquisition: The interface between theory and application. / [Eds. B. J. Richards, H. M. Daller, D. Malvern, P. Meara, J. Milton, J. Treffers-Daller]. – Basingstoke : Palgrave, 2009. – P. 194–211.
26. Walker M., “In Most Classes You Sit Around Very Quietly at a Table and get Lectured at...”: Debates, assessment and student learning / M. Walker, C. Warhurst. // Teaching in Higher Education. Vol. 5. – No. 1. – Routledge : Taylor & Francis, 2000. – P. 33–49.
27. Wallace M. Action Research for Language Teachers / M. Wallace. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 273 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

- (1) Ходос Б. Полілог на уроках англійської мови як засіб реалізації комунікативного підходу до навчання [Електронний ресурс] / Белла Ходос // Рідна школа. – 2010. – № 4–5. – С. 55–58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_4-5_22. (13.05.2020).

ДОДАТКИ**Додаток А****Зразок полілогу**

(1) *Teacher: Children, I've got a nice piece of news for you. Your spring holidays begin tomorrow. And a group of British boys and girls is coming to visit us. Here's a photo of their group.*

P1: Who is this tall boy in spectacles?

T: He is John Todd.

P2: Does John live in London?

T: No, he doesn't. He lives in Cardiff, the capital of Wales.

P3: Has he got any friends?

T: Ask him when you meet.

P4: He is very intelligent, but absent-minded.

T: Is he? Why do you think so?

P5: Because of his spectacles.

P6: And that pretty, smiling girl. Who is she?

T: That is Jane Benn.

P7: How old is she?

T: She is twelve.

P1: She has some pets, hasn't she?

T: Who knows... Why do you ask?

P8: She looks very caring and kind.

T: Do you think so? May be...

P3: Who is this good-looking young woman in the middle of the group?

T: That is their teacher, Mrs. Rebecca Johnson.

P9: I like that small well-dressed girl with two thick plaits. What is her name?

T: As I can remember her name is Mary Murphy.

P10: Has she got any brothers or sisters?

T: I don't know exactly, but I think she has. Most British families have more than one child.

P4: Is she from London?

T: Yes, she is. The other children here are from Edinburgh, Manchester, Coventry, Birmingham, Glasgow, Cambridge, Oxford, Liverpool, and Stratford-on-Avon.

P1: Are they from different cities?

T: Yes, they are.

P11: What are their names?

T: These two are Michael Whitfield and Peter Pink. Those two are Alice Miles and Elizabeth Larry and others. (Ходос Б. Полілог на уроках англійської мови як засіб реалізації комунікативного підходу до навчання, 57–58 С.)

Додаток Б

Таблиця 1 Stages of a debate

Student	Task	Time limit (min)	Purpose
Con-1	Cross-examine the Affirmative	3	To ask direct questions raised by presentation
Pro-1	Respond to questions raised by the Negative	2	
Pro-1	Cross-examine the Negative	3	To ask direct questions raised by presentation
Con-1	Respond to questions raised by the Affirmative	2	
Con-2	Rebuttal	4	To critique arguments made by opposite side
Pro-2	Rebuttal	4	
Con-3	Summary / Closing arguments	4	To summarize all important points
Pro-3	Summary / Closing arguments	4	